

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.—"Ανδρες ὑπερφιάλοι, ὑπὸ Σπυρ. Μαρινάτου*.

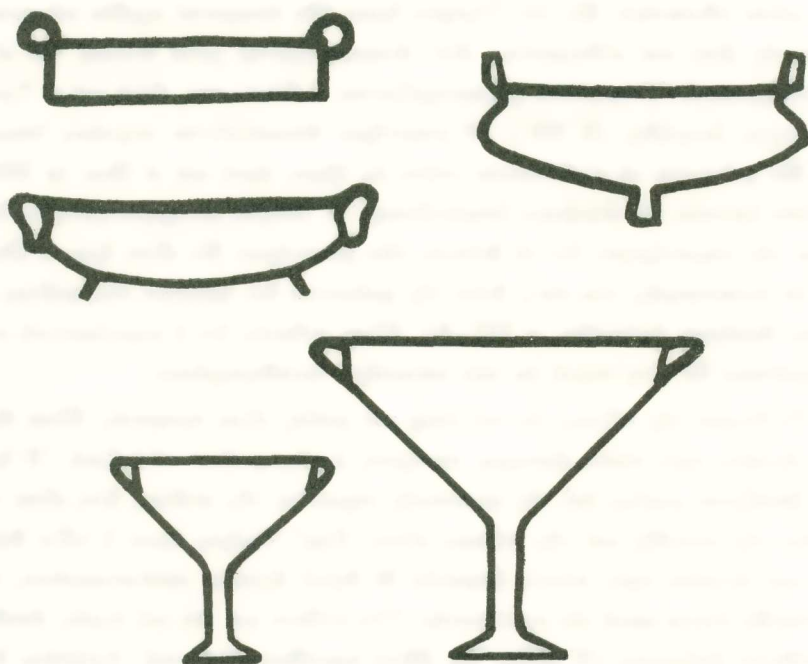
Συχνάκις ὁ "Ὀμηρος μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ὑπερφιάλος, ἡ ὁποία καὶ σήμερον κανονικῶς χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων. Σημαίνει τι τὸ ὑπερήφανον, τὸ ὑπεράνω τοῦ συνήθους ὀρίου. Τὰ λεξικά (Liddell-Scott) τονίζουν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀρχικὴ σημασία τῆς λέξεως δὲν ἐσήμαινέ τι τὸ κακὸν ἢ ἐπίμεμπτον, ἀλλὰ μόνον «δυνατός». Εἰς τὸν "Ὀμηρον ὅμως ἤδη ἐπικρατεῖ σχεδὸν πάντοτε ἡ σημασία τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας, ἀλλ' ἀναμειγμένης μετὰ δόσεως τοῦ εὐγενοῦς καὶ τοῦ ἥρωικοῦ. Ὑπερφιάλοι χαρακτηρίζονται οἱ Κύκλωπες, ἀλλὰ καὶ οἱ Τρῶες καὶ ὁ ὑπέροχος Διομήδης (E 881). Οἱ μνηστῆρες ἀποκαλοῦνται συχνάκις ὑπερφιάλοι, ἀλλὰ δὲν φαίνονται νὰ αἰσθάνονται τοῦτο ὡς ὕβριν, ἀφοῦ καὶ οἱ ἴδιοι (φ 289) ἀποκαλοῦσιν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους ὑπερφιάλους. Ἡ Ἄθηνᾶ, μετημφισμένη ὡς Μέντης, κάμνει τὴν παρατήρησιν ὅτι τὸ δεῖπνον τῶν μνηστῆρων δὲν εἶναι ἔρανος (δηλ. δεῖπνον ἐκ συνεισφορᾶς, πικ-νίκ), διότι τῆς φαίνονται ὅτι τρώγουν ὑπερφιάλως (ὑπερφιάλως δοκεῖσιν δαίνυσθαι, α 227-8). Εἶναι πιθανόν, ὅτι ἡ κυριολεκτικὴ σημασία τῆς φράσεως θὰ γίνῃ νοητὴ ἐκ τῶν κατωτέρω ἐκτεθησομένων.

Τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως, ἐκ τοῦ ὑπὲρ καὶ φιάλη, εἶναι προφανές. Εἶναι δὲ φιάλη εἶδος ἀγγείου πρὸς πόσιν, ἔκπωμα, ποτήριον, ὡς ἐρμηνεύουν τὰ λεξικά. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη βασιζέται κυρίως ἐπὶ τῆς κλασσικῆς σημασίας τῆς φιάλης, ἣτις εἶναι τυπικὸν ἀγγεῖον τῆς σπονδῆς καὶ τῆς πόσεως οἴνου. Παρ' Ὀμήρω ὅμως ἡ λέξις δηλοῖ μὲν ἴσως καὶ ἀγγεῖον πρὸς πόσιν, ἀσφαλῶς δὲ δηλοῖ ἀγγεῖον πεπλατυσμένον, ἀβαθές, λεβητοειδὲς ἐνίοτε κατὰ τὸν σχολιαστήν. "Ὅτι ἐτίθετο καὶ ἐπὶ τοῦ πυρός, ἀποδεικνύει τὸ ἐπίθετον ἀπύρωτος (Ψ' 270). Ὡς ἄθλον προτίθεται ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐν εἶδος φιάλης, ἡ ὁποία καλεῖται ἀμφίθετος, (ἔ.ἀ.), ὄνομα ἐξ ἴσου ἀκατάληπτον πρὸς τὸ ἀρίστο («ἀμφίβατος») τῶν πινακίδων. Πιθανῶς τὰ μνημεῖα θὰ βοηθήσουν κάποτε νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου «ἀμφίθετος», τὸ ὁποῖον ὑπὸ τινων ἠρμηνεύετο ὡς σημαῖνον δύο λαβάς.

Τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως δὲν εἶναι βέβαιον. Οἱ Ἀρχαῖοι, τῶν ὁποίων αἱ αὐτοσχέδιοι ἐτυμολογίαι ἐβασίζοντο ἐνίοτε ἐπὶ ἀπλῆς ἀκουστικῆς ὁμοιότητος, παρῆγον τὸ φιάλη

* SPYR. MARINATOS, *Andres Hyperphialoi*.

ἐκ τοῦ πιεῖν, ἐκ τοῦ ἄλλως πιεῖν ἢ ἐκ τοῦ ὕαλος. Οἱ σημερινοὶ ἐτυμολόγοι ἀνάγουν μεταξὺ ἄλλων τὴν λ. εἰς ἀρχικὸν τύπον *π ι - σ ἄ λ α, ἔνθα πι = ἐπὶ μετὰ τῆς ρίζης σελ- σημαίνουσας λαμβάνειν, περιλαμβάνειν. Ἐπομένως ἡ λ. σημαίνει «ἀγγεῖον πρὸς τὸ περιλαμβάνειν», (Gefäß zum auffangen). Δύναται ἐπομένως ἡ φιάλη νὰ δεχθῆ καὶ ὑγρὰν καὶ στερεὰν οὐσίαν, ἥτις δύναται νὰ εἶναι ποτόν, τροφή, τρόφιμον, ἔτι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος. Τὰ κεκαυμένα ὅστ᾽ αὐτοῦ Πατρόκλου τοποθετοῦνται προσωρινῶς ἐντὸς χρυσοῦς φιάλης (Ψ' 243, 253). Ἡ ἀνωτέρω ἐτυμολογία παρατίθεται ὡς ἡ πιθανώτερα καὶ ὑπὸ τοῦ Luschey¹.

Εἰκ. 1. Ἄνω, τρία ἰδιογράμματα τῆς φιάλης.

Κάτω : Δύο κύλικες τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου.

(Σύγκρισις μεγεθῶν).

Εὐτυχῶς ἡ ἀνάγνωσις τῆς Μυκηναϊκῆς γραφῆς παρέσχε καὶ νεώτερα στοιχεῖα. Μεταξὺ τῶν ἀγγείων, τὰ ὅποια κατονομάζονται καὶ συγχρόνως δηλοῦνται καλῦτερον δι' ἰδιογράμματος, ὑπάρχει ἐν ὀνομαζόμενον pi-a₂-ra, (φιάλαι, ὄνομ. πληθ.) μετα-

1. HEINZ LUSCHEY, Die Phiale (Diss. München 1939) σ. 10 μετὰ περαιτέρω παραπ. εἰς ἐπιστημ. ἐτυμολ. ἐρεῦνας.

φραζόμενον «boiling pans». Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή $pi-je-ra_8$ (φιέλαι); ἥτις ἀποδεικνύει ὅτι ὁ τύπος *φιέλη*, θεωρούμενος Ἑλληνιστικός, εἶναι ἤδη Μυκηναϊκός².

Τὸ σχετικὸν ἰδεόγραμμα (Εἰκ. 1 ἄνω) δεικνύει πάντοτε μὲν εὐρύστομον καὶ ἀβαθὲς ἀγγεῖον μετὰ δύο λαβῶν, τὸ σχῆμα ὅμως δεικνύει παραλλαγάς. Ἐνίοτε φέρει πόδας (καὶ ἐνθυμίζει οὕτω τὴν ἀπύρωτον φιάλην), ἄλλοτε καταλήγει αἰχμηρῶς ὡς χοάνη καὶ ἄλλοτε ἔχει δισκοειδῆ μορφήν μετὰ λίαν ταπεινοῦ χεῖλους. Φαίνεται νὰ εἶναι μετάλλινον ἀγγεῖον (VENTRIS: χαλκοῦν) καὶ εἶναι κατάλληλον πρὸς πόσιν, βρῶσιν καὶ ἐψῆσιν ἔτι. Ἡ προσθήκη τοῦ ἰδεογράμματος σημαίνει, ὅτι ἡ λέξις φιάλα - φιέλα ἐσήμαινεν ἀγγεῖον οὐχὶ σταθερῶς καθωρισμένης μορφῆς καὶ ἐχρηιάζετο ἐκάστοτε νὰ δηλωθῇ τὸ ἀκριβέστερον σχῆμα.

Πάντα ταῦτα τὰ νέα στοιχεῖα εὐρίσκονται ἐν ἀπολύτῳ ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν χρῆσιν τῆς λέξεως φιάλη. Ἐνταῦθα δὲν σκοπεύομεν νὰ παρακολουθήσωμεν ἀρχαιολογικῶς τὸ ἀγγεῖον³. Ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι, νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν λέξιν ὑπερφιάλος. Πρέπει δὲ πρὸς τοῦτο νὰ προσαχθῇ προηγουμένως καὶ ἕτερον ἀρχαιολογικὸν στοιχεῖον ἐκ τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἥτοι τὸ συγγενὲς πρὸς τὴν φιάλην ἀγγεῖον, ὅπερ ὅμως ἐχρησίμειε μόνον πρὸς πόσιν.

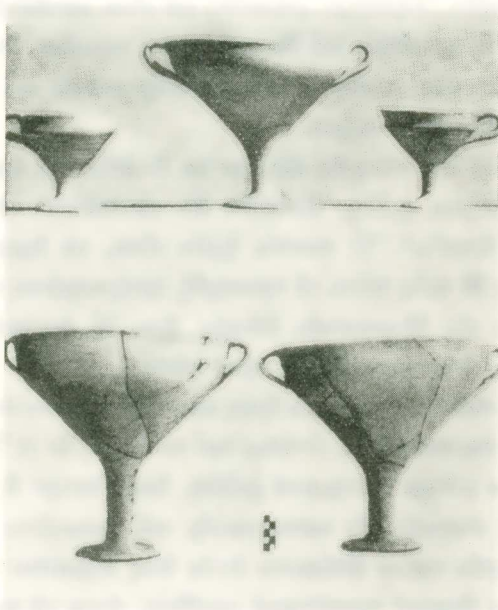
Ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, κυριώτατα ὅμως κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, παρουσιάζεται ὁ τύπος τοῦ ποτηρίου, ὃν οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι ὀνομάζομεν ὑψίποδα κύλικα (stemmed goblet, hochfüssige Kylix, verre à champagne). Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου (1250 - 1200 π.Χ.) τὰ ἀγγεῖα ταῦτα ἀπέκειντο ἐντὸς ἐνὸς δωματίου τοῦ ἀνακτόρου κατὰ χιλιάδας. Ὑπάρχουν ἐλαφραὶ παραλλαγαὶ μεγέθους, ὥστε τὰ ποτήρια ταῦτα χωροῦν

2. Ὁρα VENTRIS - CHADWICK, Documents in Mycenaean Greek καὶ L. PALMER, Mycenaean Greek Texts εἰς τὰ γλωσσάρια. Φιέλη, THUMB - SCHERER, Handbook κλπ. 2 (1959) σ. 328. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸν γραμματικὸν Μοῦριν ἔλεγον «φιάλη Ἀττικοὶ διὰ τοῦ α, διὰ τοῦ ε Ἑλληνες». Τὸ γεγονός, ὅτι τὴν λ. ἔγραφον οἱ Μυκηναῖοι γραφεῖς διὰ τῶν βοηθητικῶν γραμμάτων a_2 ἢ ra_8 δηλοῖ ὀρθογραφικὴν ἢ φωνητικὴν διαφορὰν. Τὰ τοῦ ἐτυμολογικοῦ καὶ ὀρθογραφικοῦ ζητήματος δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ συζητήσω. Τὰ παρατρέχει καὶ ὁ Palmer, ὅστις ἀρκούντως συζητεῖ τὴν λέξιν ἔ. ἀ. 29, 333 καὶ 342.

3. Ἀρκεῖ μόνον νὰ προστεθῇ, ὅτι μεγάλα καὶ μικρὰ χαμηλά, εὐρύστομα ἀγγεῖα εἶναι τὰ πρῶτα σχήματα τῆς πρωτογόνου πηλοπλαστικῆς. Δισκοειδῆ πῆλινα σκευὴ μετὰ λίαν χαμηλοῦ χεῖλους ἀπαντοῦν κατὰ τὴν Πρωτοελλαδικὴν περίοδον, εὐρεθέντα ἐνίοτε ἐν τῷ μέσῳ δωματίων ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Ἴσως εἶναι οἱ πρόγονοι τῆς Ὀμηρικῆς φιάλης: BLEGEN, Κορακοῦ 13 εἰκ. 15. Zygouries 117 εἰκ. 109 καὶ 121 ἐξ.— GOLDMAN, Eutresis 18 καὶ εἰκ. 13 (οἰκία L), ἐνθα ὁ πῆλινος δίσκος μετὰ χαμηλοῦ χεῖλους, ὁ περιέχων ὀστᾶ ζῶων καὶ σημεῖα καύσεως, εἶχε διάμ. 1.20, ἥτοι ἦτο σχεδὸν σωστὴ φορητὴ ἐστία. Ἐφόσον τὸ σκεῦος τοῦτο εὐρίσκεται μονίμως ἐντὸς δωματίου (ὡς ἐν Λέρνῃ), ἀποκαλεῖται «ceremonial hearth». CASKEY, Hesperia 28 (1959) πίν. 42.

ἀπὸ ἡμίσεος μέχρις ἑνὸς λίτρου οἴνου. Μία ὅμως περίπου δωδεκάς ἐξ αὐτῶν εἶναι κολοσσιαίων διαστάσεων καὶ τὰ μέγιστα μεταξὺ τούτων ἀσφαλῶς ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ «δίχουν» (7 λίτρα περίπου) (Εἰκ. 1 κάτω καὶ εἰκ. 2).

Τόσον μεγάλη διαφορά χωρητικότητος εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀγγεῖον, τὴν ὑψίποδα κύλικα, εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ πρέπει νὰ ἔχη λόγον. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γεγονότος τούτου θὰ καταστῇ νοητὴ ἢ εἰς τὸν Ἀριστοτέλη ἀποδιδομένη ἐρμηνεία δύο ἀκατα-

Εἰκ. 2. Δύο μικρὰ καὶ τρεῖς μεγάλα κύλικες τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου.

λήπτων ἐκφράσεων τοῦ Ὀμήρου, ἀτάλαντος καὶ ὑπερφιάλος. Τὸ τάλαντον δηλαδὴ καὶ ἡ φιάλη ἦσαν μέτρον τι, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε τὸ αὐτό⁴. Αἱ κοινὰ κύλικες, τόσον αἱ Μυκηναϊκαί, ὅσον καὶ αἱ κλασσικαί, χωροῦσι τὸ συνήθες μέτρον οἴνου δι' ἓνα ἄνδρα, δοθέντος καὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ οἶνος ἐπίνετο κεκραμένος μετὰ πολλαπλασίας ποσότητος ὕδατος. Συναντῶμεν καὶ εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν ἐνίοτε μεγαλυτέρας, σπανιώτερον δὲ καὶ πελωρίων διαστάσεων κύλικας. Δίδεται συνήθως ἡ ἐρμηνεία,

4. ROSE, Arist. (α' ἔκδ. 1863) ἀπ. 2 (126) σελ. 155. Κατὰ τὰ Σχόλια «λύων ὁ Ἀριστοτέλης τὸ τάλαντον οὔτε ἴσον φησὶν τότε καὶ νῦν εἶναι... (πβ. καὶ Σούδαν ἐν λ. τάλαντον) ... ἀλλὰ μέτρον τι μόνον εἶναι, ὡς καὶ φιάλη (unde scil. ὑπερφιάλον) σχῆμά τι ἀφωρισμένον οὐκ ἔχον σταθμόν, μέτρον δέ τι. Καὶ τὸ τάλαντον δὲ μέτρον τί ἐστι, ποσὸν δὲ οὐκ ἀφωρισμένον· διὸ καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτοῖς ὑπερφιάλον καὶ ἀτάλαντον» (Ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου κατὰ ROSE).

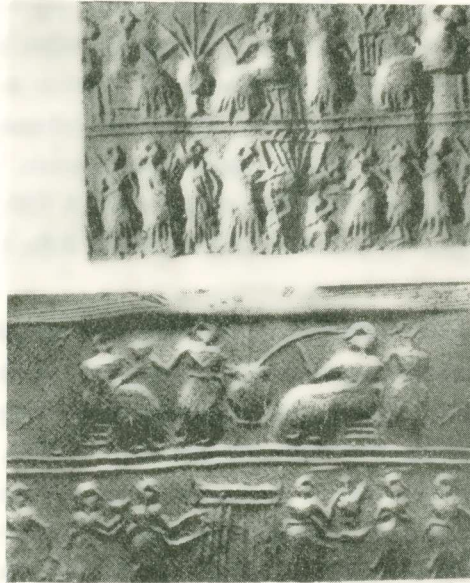
ὅτι περιεφέροντο εἰς τοὺς συμπότας ὡς τελετουργικά ἀγγεῖα⁵. Ἡρωες ἢ ἀφηρωισθέντες νεκροὶ κρατοῦσιν ἐνίοτε εἰς χεῖρας μεγάλων διαστάσεων κανθάρους ἢ σκύφους. Κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικαὶ ὅμως εἶναι αἱ πελώρια ὑψίποδες κύλικες τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, αἱ ὁποῖαι, χαρακτηριστικῶς, δὲν ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Μινωικὴν κεραμεικὴν τῆς Κρήτης. Πλήρη οἴνου τὰ ἀγγεῖα ταῦτα μόνον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν δύνανται νὰ ἀχθοῦν πρὸς τὸ στόμα. Τὸ γεγονός τοῦτο φέρει αὐτομάτως εἰς τὴν μνήμην τὸ περίφημον ποτήριον τοῦ Νέστορος. Αἱ ἄλλαι του ἰδιότητες δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐνταῦθα. Ἡ χωρητικότης του ὅμως εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Ἄλλος, μᾶς λέγει ὁ Ὅμηρος, μετὰ κόπου θὰ ἡδύνατο νὰ τὸ σηκώσῃ κενόν. Ὁ Νέστωρ ὁ γέρον ὅμως τὸ ἐσήκωνεν ἀκόπως καὶ ὅταν ἦτο πλήρες (Ἰλ. Α 636-7)⁶. Δείγματα τῶν κύλικων ἐκ τοῦ ἀνακτόρου Ἐγγλιανοῦ παρέχει ἡ εἰκ. 2, ἐνθα ἡ σύγκρισις μεγεθῶν εἶναι δυνατή.

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα ἀποτελοῦν τὰ ἀρχαιολογικά δεδομένα τοῦ ζητήματος, ἅτινα θὰ ἐρμηνεύσουν καὶ τὴν σημασίαν τῆς λ. ὑπερφίαλος. Ἡ ἔκφρασις σημαίνει τὸν ἄνδρα τὸν ὑπὲρ τὸ μέτρον δρῶντα, τὸν χρησιμοποιοῦντα ὑπερμέτρων διαστάσεων φιάλην. Μὲ ἄλλους λόγους τὸν τρώγοντα καὶ πίνοντα πολύ, κατ' ἐπέκτασιν δὲ τὸν ὑπερβαίνοντα τὸ σύνθετος μέτρον εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐκδήλωσιν. Συγχρόνως ἐρμηνεύονται καὶ χαρακτηριστικὰ φαινόμενα τῆς κατόπιν ἀρχαιότητος. Ὁ ἄνθρωπος, προτοῦ γνωρίσῃ τὴν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν τοῦ ποτοῦ, ἐθαύμασε τὴν διεγερτικὴν τούτου ἰδιότητα. Ἡ εὐφορία ἢ καταλαμβάνουσα τὸν πότην ἐνομίσθη αὐτὸ τοῦτο θεός. Οἱ Ἕλληνες τὸν ὀνόμασαν Διόνυσον καὶ ἄλλοι ἄλλως. Εἶναι κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν Ἀρίων, ὧν ἔνιοι τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις των ἔθετον ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ διεγερτικοῦ θεοῦ. Ἦδη ὅτε ἀκόμη εὐρίσκοντο οἱ Ἄριοι εἰς τοὺς ὄρεινους τόπους τῆς καταγωγῆς των (ἴσως εἰς τὰ Δυτ. Ἰμαλῶα), συνέλεγον τοὺς βλαστοὺς τοῦ (ἀγνώστου μέχρι σήμερον) φυτοῦ soma, ἐξ οὗ παρεσκευάζον τὸ περίφημον ὁμώνυμον μεθυστικὸν ποτόν. Πλὴν τοῦ ποτοῦ τούτου παρεσκευάζετο καὶ παρ' ὅλων τῶν Ἰνδογερμανῶν τὸ ἐκ μέλιτος οἴνοπνευματῶδες ποτόν medhu. Τὸ soma ὅμως ἀπέκτησε πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν θρησκείαν τῶν Ἀρίων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐκαλεῖτο καὶ ὁ θεὸς τῆς μεθυστικῆς διεγέρσεως. Δι' αὐτοῦ μεταδίδεται

5. Ὁ A. LANE, Greek Pottery, σ. 9, παρέχει τὴν ἐξῆς παράγραφον : Cups were by our standards often surprisingly large ; but we all know that in ancient times a ceremonial cup would be passed round the whole company of guests».

6. Περὶ τοῦ ποτηρίου τοῦ Νέστορος ὅρα τὴν μελέτην μου Der Nestorbecher ἐν Festschrift B. Schweitzer 11 ἐξ.— FURUMARK, Eranos 44, 41 ἐξ. HAMPE, Nestor (Vermächtnis der ant. Kunst) 20 ἐξ.

ἡ θεία δύναμις, ἡ ὁποία διαποτίζει τὰ μέλη τῶν ἀνδρῶν, φωτίζει τὸ πνεῦμα, προσδίδει θάρρος καὶ φρόνημα ὑπέροχον. Ἀκόμη καὶ οἱ θεοὶ διαπράττουν τὰ θεῖα κατορθώματά των ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ soma. Τὰς ιδέας ταύτας δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν εἰς ὀλόκληρον τὴν φιλολογίαν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης.

Εἰκ. 3. Σουμερικὸς πότος (ἐπὶ σφραγιστικῶν κυλίνδρων).

Οἱ Σουμερικοὶ κύλινδροι (Εἰκ. 3) παρουσιάζουν σκηναὶς συμποσίων, ἐνθα πρὸ τῶν δαιτυμόνων ὑπάρχουν κρατῆρες ἢ καὶ πίθοι σημαντικῶν διαστάσεων. Τὸ ποτὸν εἶτε προσφέρεται ὑπὸ ὑπηρετῶν ἐντὸς μεγάλων φιαλῶν εἶτε διὰ σωλήνων ἀναρροφεῖται μέχρι κορεσμοῦ ὑπὸ τῶν συμποτῶν⁷. Προτοῦ συμβῆ ἡ μεγάλη θεομαχία, ὁ νεαρὸς Μαρδούκ ἀναλαμβάνει νὰ προκινδυνεύσῃ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον, ἐὰν νικήσῃ καὶ ἐπιζήσῃ, νὰ τοῦ παραδοθῇ ἡ πρωτοκαθεδρία τῶν θεῶν. Ἡ φοβερὰ Τιαμάτ, ἣν πρόκειται νὰ ἀντιμετωπίσῃ, ἐμπνέει τόσον τρόμον, ὥστε οἱ θεοὶ δέχονται νὰ συζητήσουν τὴν ἀπεμπόλησιν τῶν δικαιωμάτων των. Ἡ ἀπόφασις ὅμως εἶναι μεγίστης σημασίας, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ληφθῇ παρὰ πότον. Ταῦτα πάντα διηγεῖται τὸ Ἔπος τῆς Δημιουργίας, τὸ ὁποῖον ἐλίσσεται ἐντὸς χρονολογικῶν πλαισίων τῆς τρίτης π.Χ. χιλιετηρίδος. Ἡ παραστατικὴ περιγραφὴ τοῦ πότου τῶν θεῶν ἔχει ὡς ἐξῆς : «Καθὼς ἔπινον τὸ δραστηκὸν ποτὸν, τὰ σώματά των διωγοῦντο καὶ ἀπέβαινον χαῦνοι, ἐνῶ αἱ διὰ νοιαὶ των ἐφέροντο πρὸς τὰ ὕψη»⁸.

7. WOOLLEY, *The Development of Sumerian Art* εἰκ. 70 (ἐναντι σ. 127).

8. Περὶ τοῦ Ἔπους τῆς Δημιουργίας γενικῶς ὄρα B. MEISSNER, *Bab. und Assyrien II*, 174 ἐξ., ἰδίως 178.

Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικόν. Ἡ εὐφορία ἢ καταλαμβάνουσα τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς μεθυστικῆς διεγέρσεως ἐθεωρεῖτο ἐπίσκεψις τοῦ Θεοῦ. Τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ μέθη, ἐθεωρεῖτο ἕξαρσις τοῦ πνεύματος. Τώρα δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν καλύτερον μερικὰς μαρτυρούμενας δοξασίας τῶν Ἀρίων. Ὁ Ἡρόδοτος (1,133) βεβαιοῖ, ὅτι οἱ Πέρσαι ἤσαν λίαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν οἶνον. Συνήθιζον νὰ συσκέπτονται περὶ τῶν σπουδαιοτάτων πραγμάτων εἰς κατάστασιν μέθης. Προσθέτει ὅπως δήποτε, ὅτι τὴν ἐπομένην ἤλεγχον νήφοντες τὰς παρὰ πότον ληφθείσας ἀποφάσεις. Ὁ Τάκιτος (Germ. 22) ἀναφέρει, ὅτι ἀναλόγως ἔπραττον καὶ οἱ Γερμανοί, κατὰ δὲ τὸν πολὺν Eduard Meyer⁹ τοῦτο ἦτο συνήθεια πάντων τῶν Ἰνδογερμανῶν.

Ἡ τυπικὴ ἔκφρασις «μέθυ ἡδὺ» ἢ προδίδουσα τὴν καταγωγὴν τῆς ἐκ τοῦ medhu εἶναι συχὴ παρ' Ὀμήρῳ (ἀπαντᾷ ἐπτάκις εἰς τὴν Ὀδύσειαν), ἀλλὰ σημαίνει πλέον τὸν οἶνον καὶ ταυτίζεται τὸ «Μεσογειακόν» ποτὸν πρὸς τὸν θεὸν Διόνυσον. Ἐν συμφωνίᾳ δὲ πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξέλιξιν, ὁ θεὸς τῆς μεθυστικῆς διεγέρσεως διαδίδεται ὑπὸ μορφήν μυστηρίων. Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα πάντως δὲν βραδύνει νὰ ἐπιβάλῃ καὶ ἐνταῦθα τὸν ὀρθολογισμόν τοῦ νοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦ χάους. Ἐνῶ δὲν παύει νὰ ἀναγνωρίζεται ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς μετρίως χρήσεως τοῦ οἴνου, στηλιτεύεται ἡ κατάχρησις, θεωρουμένη μάλιστα καὶ ἀτιμωτικὴ. Ἦδη εἰς τὸν Ὀμηρον ἡ λέξις «οἴνοβαρὲς», ἀποτεινομένη πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἀποτελεῖ βαρεῖαν ὕβριν. (Α 225). Ἐξοχος εἶναι τοῦ Αἰσχύλου ἡ διδασχὴ (ἀπ. 393), καθ' ἣν ἡ σκέψις ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ οἴνου εἶναι ἀπλοῦν εἶδωλον τοῦ νοῦ (κάτοπτρον εἶδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἢ Ἰνδογερμανικῇ ἀντίληψις, ὅτι ἡ πολυφαγία καὶ ἡ πολυποσία εἶναι δεῖγμα ἀνωτέρου ἀνθρώπου, φαίνεται νὰ ἦτο κοινὴ καὶ εἰς ἄλλους λαούς. Παρέμεινε δὲ ὄχι μόνον εἰς τὴν μυθολογίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν τῶν Ἑλλήνων πάντοτε ζῶσα καὶ παραμένει μέχρι σήμερον ὡς δοξασία τοῦ λαοῦ. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς πρέπει νὰ εἶναι ἡ σημασία τοῦ Ὀμηρικοῦ ἐπιθέτου ὑπερφίαλος. Ἡ προφανὴς ἐννοια τοῦ πράγματος εἶναι, ὅτι ὁ πολλὰ τρώγων καὶ πολλὰ πίνων δύναται καὶ νὰ ἀποδείξῃ σπουδαῖα ἔργα ρώμης, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς παλαιούς πολιτισμούς εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ἐπιβιώσεως τῶν λαῶν. Ὅτι δὲ ὁ σωματικῶς δυνατὸς ἀνὴρ δύναται καὶ νὰ τραπῇ πρὸς τὴν ὕβριν καὶ αὐθαιρέσιαν, εἶναι φυσικὸν ἐπακόλουθον. Δυστυχῶς ἢ ταύτισις τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν πολυφάγον καὶ τὸν πότην φαίνεται νὰ ἐπέφερον ἀρκετὰ δεινά. Κατὰ τὴν ἐπίμονον παράδοσιν τῆς ἀρχαιότητος ὠδήγησε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον προῶρως εἰς τὸν τάφον. Θὰ ἀναφέρωμεν κατωτέρω μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα :

9. Gesch. des Altertums 1, 2 § 576, 584 καὶ 589.

Αιγυπτιακήν διήγησιν ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χέοπος ἀφηγεῖται ὁ πριγκιψ Dedef-hör. Ἀρνεῖται μάλιστα ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ παραμυθίου καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ζῶντος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του. Οὗτος ποιεῖ θαύματα, δύναται μάλιστα καὶ νὰ προσκολλήσῃ ἀποκοπεῖσαν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ σώματος. Ὀνομάζεται Dedi καὶ κατοικεῖ ἐν Ded-Snefru. Εἶναι ἡλικίας 110 ἐτῶν. Πᾶσαι αἱ θαυμασταὶ ιδιότητές του ἐξηγοῦνται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι «τρῶγει ἡμερησίως 500 ἄρτους καὶ ἐπὶ τούτοις μηρὸν βοός, πίνει δὲ 100 κανάτας ζύθου μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἡμέρας»¹⁰.

Εἰκ. 4. Ἀσσύριοι παρὰ πότον (ἀνάγλυφον).

Ἐν Ἀσσυρίᾳ οἱ «δυνατοὶ ἄνδρες» μετὰ τὸ δεῖπνον παραμένοντες πρὸς πότον. Τὰ ἀνάγλυφα παριστάνουσι τούτους ὑψοῦντας τὰ ποτήρια (Εἰκ. 4) καὶ ἐν συνεχείᾳ πίνοντας σιωπηλῶς καὶ ἀγερώχως. «Ἐμεθύσκοντο, μέχρις ὅτου τὰ σώματά των διωγροῦντο»¹¹.

Ὑπὸ τὸ φῶς πάντων τῶν ἀνωτέρω καθίστανται βαθύτερον νοητοὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἀχαρνεῦσιν, οἵτινες παρατίθενται μὲν ἐν παιδιᾷς μοίρα, ἀλλὰ συνιστῶσι πραγματικὰ γεγονότα. Οἱ πρέσβεις δηλαδὴ τῶν Ἀθηναίων οἱ πεμφθέντες πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν διηγοῦνται, ὅτι ξενιζόμενοι ἔπινον πρὸς βίαν,

«οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους
τοὺς πλεῖστα δυναμένους φαγεῖν τε καὶ πιεῖν»

10. EERMAN - RANKE, Aegypten κλπ. 435.

11. MEISSNER, Bab. u. Assyrien I, 419, εἰκ. 136.

(Ἄρφ. Ἀχ. 74 ἐξ. Τὰ σχόλια ἐπεξηγοῦν πληρέστερον : Ἄνδρας νῦν ἀντί τοῦ ἀνδρείους καὶ γεννάδας). Συναφῆ εἶναι καὶ τὰ ὑπὸ Πλουτάρχου παραδιδόμενα, ὅτι ὁ Κῦρος γράφων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔλεγεν, «ὅτι τὰ τ' ἄλλα τοῦ ἀδελφοῦ βασιλικώτερος εἶη καὶ φέροι καὶ πολὺν ἄκρατον». (Πλουτ. Συμποσ. προβλ. I, IV, II).

Τὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις ἀπέθηκεν ἡ μνήμη τῶν Ἑλλήνων ἀφθόνως εἰς τοὺς μύθους. Προέχει, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ὁ πελώριος Ἡρακλῆς, τοῦ ὁποίου τὴν πολυφαγίαν θὰ ἐκμεταλλευθῶσι κατὰ κόρον βραδύτερον οἱ κωμικοί. Τὸ νὰ θύσῃ καὶ νὰ καταφάγῃ ἓνα ταῦρον ἤτο τι τὸ σύνηθες. (Ἀπολλοδ. II, 5, 11, 8). Μόνος ὁ Λέπρεος ἤριζε πρὸς αὐτὸν περὶ πολυφαγίας, διότι «ἐκάτερος βοῦν αὐτῶν ἐν ἴσῳ τῷ καιρῷ κατέσφαξε καὶ εὐτρέπισεν εἰς τὸ δεῖπνον». (Παυσ. V, 5, 4). Ἡ ἄμιλλα ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν διανομῆς τῶν Ἀρκαδικῶν βοῶν μεταξύ Διοσκούρων καὶ Ἀφαρειδῶν. Οἱ τέσσαρες πρωτεξάδελφοι συμφωνοῦσιν, ὅπως ἡ λεία διανεμηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πολυφαγίας καὶ ταχυφαγίας ὁμοῦ. Βοῦς τέμνεται εἰς μέρη τέσσαρα πρὸς τοῦτο, ὁ δὲ μέγας Ἴδας φθάσας κατηνάλωσεν οὐ μόνον τὴν ἰδίαν μερίδα, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ Λυγιάως. (Ἀπολλοδ. 3, 11, 2, 3).

Τὰ μυθικὰ κατορθώματα παροξύνουν προφανῶς καὶ τὰς ἱστορικὰς μορφάς, ὡς δ' εἶναι φυσικόν, πρωτίστως πρόκειται περὶ διασῆμων ἀθλητῶν. Ὁ περιβόητος Μίλων, ὡς ὁ ποιητὴς Δωριεὺς ἐβεβαίω, κατακλιθεὶς πρὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ κατέφαγε τετραετῆ βοῦν, ἀφοῦ προηγουμένως περιέφερε τὸ πελώριον κτήνος ὡς ἀρνίον ἐπὶ τῶν ὤμων του δι' ὅλης τῆς πανηγύρεως.¹² Τὸ παράδειγμα δὲν εἶναι μεμονωμένον, διότι πολλοὶ περίφημοι ἀθληταὶ εἶναι καὶ πολυφάγοι, ἄλλος καὶ ἐξ καὶ ἑνέα ἀνδρῶν σιτία κατεσθίων καὶ ἄλλος εὐκόλως καταβροχθίζων ὀγδοήκοντα ἄρτους¹³.

Εἰς τὰ τοιαῦτα κυρίως ἀσμενίζει ἡ Ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ, ὁπόθεν καὶ πηγάζουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ μαρτυρίαι. Τότε ὀργανοῦντο καὶ ἀγῶνες πολυφαγίας καὶ πολυποσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι βασιλεῖς, ἡσμενίζον ἐπὶ τούτοις. Μιθριδάτης μάλιστα, ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου, ἐνίκησεν εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα. Μιθριδάτην φησὶ (Νικόλαος ὁ Περιπατητικὸς) τὸν Ποντικὸν βασιλέα προθέντα ἀγῶνα πολυφαγίας καὶ πολυποσίας... ἀμφοτέρα νικῆσαι, τοῦ μέντοι ἄθλου ἐκστῆναι τῷ μετ' αὐτὸν κριθέντι Καλαμόδρῳ τῷ Κυζικηνῶ ἀθλητῇ. (FgrHist. II A, 1 377 ἀρ. 73.)

12. JACOBY, FgrHist. 81, 3.

13. Ἔ.ἀ. 241, 8 (πρβλ. καὶ Kommentar σ. 711) καὶ BRONISLAW BILINSKI, L'agonistica sportiva nella Grecia antica (Accad. Polacca, Biblioteca di Roma fasc. 12, 1959) σ. 99.

“Ομοιον ἀγῶνα διωργάνωσε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐδῶ δὲ τὸ πρᾶγμα ἀποκτᾶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς παμπαλαίας παραδόσεως. Ὁ ἀγὼν δηλαδὴ ἐπέχει θέσιν ἄθλων ἐπὶ Καλάνῳ, τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰνδοῦ σοφοῦ αἰτήσαντος, προτοῦ ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὅπως οἱ Μακεδόνες ἠδέως γένωνται καὶ μεθυσθῶσι μετὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἀλέξανδρος «ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος καὶ συναγαγὼν πολλοὺς τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐπὶ δεῖπνον ἀγῶνα προὔθηκε καὶ στέφανον ἀκρατοποσίας». Ὁ νικητὴς Πρόμαχος προῆλθε μέχρι τεσσάρων χοῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ χοῦς ἰσοδυναμεῖ πρὸς 3.¼ λίτρα, ἔπιεν ἐν συνόλῳ 13 λίτρα, ἤτοι δέκα ὀκάδας καὶ τι πλεόν. Ἐλαβε μὲν τὸ νικητήριον, στέφανον ταλαντιαῖον, ἀλλ’ ἐπέζησε τρεῖς μόνον ἡμέρας. Ἐκ τῶν συναγωνιστῶν τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὸν τάφον τεσσαράκοντα καὶ εἷς, ἰσχυροῦ τῆ μέθῃ κρύους ἐπιγενομένου, ὡς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος. Συμφωνεῖ πρὸς ταῦτα Χάρης ὁ Μυτιληναῖος παρ’ Ἀθηναίῳ, προσθέτων ὅτι ἐκ τῶν πιόντων τὸν οἶνον παραχρῆμα μὲν ἐτελεύτησαν τριάκοντα καὶ πέντε, μικρὸν δὲ διαλιπόντες ἐν ταῖς σιχηναῖς ἔξ. (Πλουτ. Ἀλέξ. 70, FgrHist. 125, 19).

Αἱ περὶ Ἀλεξάνδρου μαρτυρίαι διχάζονται. Κατὰ μὲν Ἐφίππον τὸν Ὀλύμπιον (ἔ.ἀ. 126, 3) ὁ μεγαλύτερος τότε πότῃς ἦτο Πρωτέας ὁ Μακεδών. Τούτου μὴ θέλων νὰ ὑστερήσῃ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ δίχουν ποτήριον, ἤτοι ἐπτὰ λίτρα οἴνου, τὸ δὲ πρᾶγμα μᾶς ἐνθυμίζει τὰ γιγάντια ποτήρια τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου. Ὁ Πρωτέας ἐζήτησε καὶ δεύτερον, ὅπερ καὶ ἔπιε. Ζητεῖ ὁμοίως ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ «ἔσπασε μὲν γενναίως, οὐ μὴν ὑπήνεγκε... καὶ ἐκ τούτου νοσήσας ἀπέθανε». Ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι μαρτυρίαι περὶ Ἀλεξάνδρου, ὁ δὲ Πλούταρχος ἀναφέρει τὰ αὐτὰ περίπτου, τοῦ ἀνταγωνιστοῦ ὄντος ἐνταῦθα τοῦ Μηδίου. (Ἵγεινὰ Παραγγέλμ. V : Ἀλεξάνδρου... αἰσχυρθέντος ἀντειπεῖν Μηδίῳ... παρακαλοῦντι... αὐτὸν εἰς ἄκρατον, ἀφ’ οὗ καὶ διεφθάρη). Εἰς τὰς αὐτὰς τῶν Μακεδόνων βασιλέων διετηροῦντο καὶ ἄλλα Μυκηναϊκὰ ἔθιμα, ὥστε δὲν θὰ ἦτο ἀδιανόητον νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ ἐνταῦθα τὴν συνήθειαν, τὴν ὁποίαν προκειμένου περὶ τῶν Μυκηναϊκῶν αὐλῶν προδίδουν μὲν αἱ ἀπηχῆσεις τῶν μύθων, δεικνύουν δὲ τὰ πελώρια κύπελλα τὰ ὅποια αἱ ἀνασκαφαὶ διαρκῶς ἀποκαλύπτουν. Ὁ αὐτὸς Πλούταρχος ἀναφέρει καὶ στίχον παροιμιακὸν «Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως πλεόν πέπωκας». (Πλουτ. Πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου XIII). Ἐν τούτοις ταῦτα εἶναι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνακριβῆ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοβούλου (FgrHist. 139, 62) ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔπιε πολὺν οἶνον, οἱ δὲ πότοι μακροὶ αὐτῷ ἐγίνοντο οὐ τοῦ οἴνου ἕνεκα, ἀλλὰ φιλοφροσύνης τῆς εἰς τοὺς ἐταίρους.

Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν δὲν διακόπτεται τὸ νῆμα τῆς παραδόσεως. Χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ Ἀκριτικὸν ἄσμα τὸ γνωστὸν ὡς τραγοῦδι τοῦ Πορφύρη. Ὁ Κ. Σάθας συνέδεσε τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος πρὸς τὸν Πανθήριον, στρα-

τηγόν Ρωμανοῦ τοῦ Λακατηνοῦ (920 - 944). Ὁ Η. Grégoire ἀναγνωρίζει μᾶλλον τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν, ἐπαναστατήσαντα τῷ 913 κατὰ Κωνσταντῖνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (913 - 959). Πρόκειται πάντως καὶ ἐδῶ περὶ διαπρεποῦς προσωπικότητος ἐπιζητούσης νὰ περιβληθῇ τὴν πορφύραν, ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος¹⁴.

Ἡ μεγαλουργὸς δρᾶσις τοῦ ἥρωος προδηλοῦται ἅμα τῇ γεννήσει του διὰ τῆς καταπληκτικῆς πολυφαγίας :

Μιὰ καλογριά κοιλοπονᾷ νὰ κάμη γυιὸ Μπροσφύρη.
Τὴν ταχινὴν ἐγέννησε κι ἀργὰ τὸν ἐβαφτίσαν
καὶ τ' ἀποξημερώματα ζητᾷ ψωμί νὰ φάη
κ' ἤφασ ἐννιά φουρνιὲς ψωμιὰ ὥστο νὰ γείρη ἡ μέρα.
Σακκὶ κουκκιά κουκκάλισεν ὥστο νὰ ζημερώσῃ¹⁵.

Κατόπιν τούτου, ἡ ἀνδραγαθία εἶναι ἐξησφαλισμένη. Ματαίως τὸν δένουν μὲ ὄλων τῶν εἰδῶν τὰς ἀλύσεις καὶ σχοινία. Ὅταν ἤλθεν ἡ στιγμή,

Κουνεῖ τὰ ποδαράκια ντου καὶ κόβγει τσ' ἀλυσίδες·
σαλεύγει τὰ χεράκια του καὶ κόβγει τὰ καννάβια.

Ἐπακολουθεῖ ἡ σύγκρουσις :

Στὸ ἔμπα χίλιους ἤκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
καὶ στὸ δεξὸ ντου γύρισμα μουδ' εὔρε μουδ' ἐφῆκε,
μόνο τὸν Παρατράχηλο σὲ μιὰ βουρλιὰ ποκάτω,
καὶ παίζει ντου μιὰν παπουτσά καὶ πᾶν' τ' αὐθιὰ ντου κάτω.

Ὡς Ἰνδογερμανικὸν τὸ ἔθιμον συνεχίζεται μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐνιαχοῦ, ὅπου ἔχει προσλάβει τὴν συνήθη μορφήν τῶν καιρῶν, δηλαδὴ τὴν τῆς τουριστικῆς ἐκμεταλλεύσεως Αἰ ἐφημερίδες πρὸ ὀλίγου χρόνου ἠσχολήθησαν μὲ τὸ λεγόμενον Meistertrunk εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Rotenburg τῆς Φραγκονίας (παρὰ τὸν Ρῆνον). Ἀναφέρεται ὑπὸ τύπον αἰτιολογικοῦ μύθου μία πολεμικὴ περιπέτεια, ὅποτε ἡ πόλις ἐσώθη ἀπὸ τῆς λεηλασίας, διότι ὁ δήμαρχος κατὰ πρόκλησιν ἐξεκένωσε τὸ μέγα κύπελλον τοῦ δήμου. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι τὸ μέτρον τοῦ κυπέλλου εἶναι 3,5

14. SATHAS - LEGRAND, Les exploits de Digenis Akritas 1875 σ. XXXIV. Η. GREGOIRE ἐν Mélanges à Jorga 1933 σ. 382 καὶ Études sur l'épopée byzantine, REG XLVI, 1933, σ. 58 - 63. Τὸ βιβλιογραφικὸν σημείωμα ὀφείλω εἰς τὸν συνάδελφον κ. Γεώργ. Κ. Σπυριδάκη, ὃν καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστῶ.

15. Διδακτικὸν ὡς πρὸς τὴν λαϊκὴν ἐπιβίωσιν τοιούτων θεμάτων εἶναι τὸ τοῦ Ὁμ. Ἰμμου εἰς Ἐρμῆν 17 ἐξ. (Allen) : (Ἐρμῆς) Ἦφός γεγονὸς μέσφ ἤματι ἐγκιθάριζεν / ἐσπέριος βοῦς κλέψεν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος / τετράδι τῇ προτέρῃ . . .

λίτρα οίνου, επομένως ἔχομεν εἰσέτι πρὸ ἡμῶν τὸν ἀρχαῖον χοῦν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ζῆ μέχρι σήμερον ὑπὸ τύπον πολυφαγίας ἢ πολυποσίας ἢ συναμφοτέρων ἢ ὑπόστασις τῶν ὑπερφιάλων τοῦ 'Ομήρου'¹⁶.

S U M M A R Y

A common epithet in the Iliad and still more in the Odyssey is hyperphialos, which literally means «somebody using a phiale of excessive size». Phiale is a shallow and broad vase, from which one can eat as well as drink. In classical period it was the typical vase for libation offering and for drinking. The expression hyperphialos means something of violence and pride, some-

16. 'Η πλήρης χρήσις τῆς λ. παρ' 'Ομήρω ἔχει ὡς ἐξῆς. 'Ιλιάς: 'Ο Πρίαμος αὐτοπροσώπως πρέπει νὰ τάμη ὄρκια πρὸς μονομαχίαν μεταξὺ Μενελάου - 'Αλεξάνδρου, διότι οἱ υἱοὶ του εἶναι ὑπερφιάλοι καὶ ἄπιστοι (Γ 106-7). Τρῶες ὑπερφιάλοι, Φ 459, Ν 624, Φ 414, Φ 224. 'Υπερφιάλος Διομήδης, Ε 881. 'Υπερφιάλος καὶ ἀπηνῆς εἶναι ὁ Διὸς νόος κατὰ τὴν 'Ηραν, Ο 94. 'Ο θυμὸς τοῦ Μενελάου δὲν εἶναι ὑπερφιάλος καὶ ἀπηνῆς, Ψ 611. Μὴ πού τις ὑπερφιάλως νευεσῆση, Ν 293. Τρῶων δ' ὅς κτεάτεσσιν ὑπερφιάλως ἀνιάζει, Σ 300.

'Οδύσσεια : «'Ανδρες ὑπερφιάλοι» ἄπαξ (πρόκειται περὶ τῶν μνηστήρων, ο 376, ὀπόθεν καὶ ὁ τίτλος τῆς παρούσης ἐργασίας). 'Υπερφιάλοι κατὰ δῆμον (οἱ ὅποιοι μωμεύουσιν) ζ 274. Κύκλωπες ὑπερφιάλοι ι 106. 'Υπερφιάλον ἔπος δ 503. 'Υπερφιάλως νευεσῆσαν (πάντες) ρ 481, φ 285. 'Υπερφιάλως ἀγάσαντο (μνηστῆρες) σ 71. 'Εργον ὑπερφιάλον τετέλεσται π 346. 'Υπερφιάλως δαίνυσθα α 227 (τὴν σύνδεσιν ταύτην προτιμῶσιν οἱ Ameis - Hentze). 'Εν φ 289 ὁ 'Αντίνοος, ὁμίλων ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν μνηστήρων λέγει «ὑπερφιάλοισι μεθ' ἡμῖν». Εἰς πάσας τὰς ἄλλας περιπτώσεις (οὐχὶ ὀλιγωτέρας τῶν 13) πρόκειται περὶ ἐπιθέτου ἀποδιδόμενου εἰς τοὺς μνηστῆρας. Εἶναι ἐπομένως τὸ τυπικώτερον τούτων χαρακτηριστικόν. Τὰ παραδείγματα παρὰ DUNBAR - MARZULLO, A Complete Concordance to the Odyssey (1962), σ. 361.

Τέλος δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι θὰ ὑπερέβαινε τὰ ὄρια τῆς παρουσίας ἀνακoinώσεως ἢ παρακολούθησις τῆς φιάλης μεταξὺ τῶν τύπων τῶν ἀγγείων πάσης ἐποχῆς. Τοῦτο μόνον ἐν εἰδικῇ πραγματείᾳ δύναται νὰ ἐκτεθῆ, ἀρκεῖ δὲ νὰ τονισθῆ ἐνταῦθα, ὅτι πρόκειται περὶ βασικοῦ ἀγγείου μεγάλης διαδόσεως. 'Εντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐπιθέτου ὑπερφιάλος. Τὰ χαμηλά, εὐρύστομα ἀγγεῖα, κατάλληλα ὅπως περιλάβουν καὶ φαγητὸν καὶ ποτόν, εἶναι τὰ κοινότατα καὶ κυριώτατα σχήματα τῆς ὅλης Νεολιθικῆς περιόδου, εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς κεραμευτικῆς τέχνης. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Χαλκοῦ αἰῶνος, ἂν καὶ φυσικῶ τῶ λόγῳ ἐν τῷ μεταξὺ πολλαπλασιάζονται οἱ τύποι καὶ ἄλλων ἀγγείων. 'Η Γεωμετρικὴ ἐποχὴ παρουσιάζει διαφόρους τύπους τῆς φιάλης, μεγάλους καὶ μικροὺς («Näpfe»), τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει εἰς πᾶσαν ἐποχὴν μέχρι καὶ τῆς σημερινῆς ζωῆς τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων (γαβάθα, σκουτέλι κλπ.). Εἰς τὴν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ἡ φιάλη εἶναι ἱερὸν σκεῦος ἀπὸ τοῦ Νεοῦ τοῦ Σολομῶντος (Βασιλ. Γ, 7, 31) μέχρι τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως).

times of brutality indeed. The original meaning, however, seems to signify a great and heroic ideal, which was by no means blamable.

The word phiale, from which the epithet is derived, means a shallow vase which, according to the scholia, was sometimes cauldron-like. That it was put eventually on the fire is proved by the expression ph. apyrotos (XXIII 270). Another epitheton of the phiale, amphithetos (l.c.) is as difficult to understand as the tablets - expression apiqoto (of tables).

The Mycenaean tablets offer further material on the subject: There is a vase pi-a₂-ra or pi-je-ra₃ φιάλαι or φιέλαι (in plural), the variant orthography of which surely has some significance. It seems that the form of the vase was not strictly fixed; therefore the ideogram added shows at least three variations, among them one legged, which explains the «cauldron-like» of the scholiast.

It is not the purpose of the present paper to follow the vase in question archaeologically. It is only observed that the «phiale» is the commonest form among pottery from the Neolithic period onwards and it varies strongly in size. The question is here only to explain the meaning of hyperphialos. For this purpose it is still necessary to note that there is another drinking vase which also varies very much from the point of view of capacity, although the form is in this case fixed: it is the s.c. stemmed goblet (hochfüssige Kylix, verre à champagne). In the Palace of Englianos Professor Blegen has found stored in a room more than 2.000 of such goblets. As a rule, they are of the usual size, the capacity of which is from 0,5 to 1 liter. But there is about a dozen of such cylixes of huge capacity (1 + to 1½ galloon). Such a goblet, when filled, it had to be taken with both hands; this reminds us of the huge Nestor's goblet (XI 636-7). This archaeological material helps us to understand the explanation of the two Homeric expressions atalantos and hyperphialos (attributed to Aristoteles): both, talanton (talent) and phiale, were a measure, but not always the same, as it was not fixed.

Now things seem to be clear. The expression hyperphialos designates a man using a phiale excessive in size. A man eating and drinking excessively is likely to do so in every other aspect of the life. This explains not only phenomena of a primitive society, but many facts of the classical and even of our own civilization. The basis is the primitive opinion, that a man eating and drinking much possesses a great corporal (and indeed sometimes intellectual) strength. The primitive man, before learning the bad results of what

is called today alcoholism, admired the enthusiasm and fertility feelings caused by alcoholic intoxication. Thus the soma, the rousing drink of the Aryans became the most prominent characteristic of their race. We can thus explain, that Persians, Germans etc. took their most serious decisions while drinking, as they thought that God inspired them.

Similarly we can explain the fact that the Persians esteemed as brave men only those eating and drinking excessively; Cyrus boasted to his Greek friends that he was «more royal» than his brother Artaxerxes in many other aspects, but quite especially in that «he could bear drinking much unmixed wine». Greeks gave, of course, the first place to their great heroes. Heracles, Lepreos, the Dioscourai, the Aphareids, were renowned eaters and drinkers. Then, came the generation of the Homeric hyperphialoi. Famous champions of the classical games (Milo of Croton etc.) were equally famous for bearing much food and drink. In the Hellenistic period the old ideals of the Homeric kingship were revived with a new vitality and we know a lot of instances from Alexander's life. Even in the Byzantine period there was an exceptional hero distinguished by a superhuman appetite. Reminiscences in modern times, such as the «Meistertrunk», show that the popular admiration for strong men drinking out the content of a fearfully capacious goblet did not die out.